

Miquel de Palol, poeta simbolista

**JOSEP NAVARRO
I SANTA EULÀLIA**

La trajectòria poètica de Miquel de Palol presenta dues etapes clarament diferenciades, que coincideixen amb la mateixa evolució de la poesia catalana del seu temps. El poeta gironí s'alinea dins el corrent modernista en la seva primera etapa, culminada amb la publicació del seu primer llibre de poesies, *Roses* (1906), de filiació obertament simbolista. Entre 1908, any en què el seu poema "Ègloba" obté un premi als Jocs Florals de Barcelona, fins a 1922, any de la publicació de la segona edició ampliada del llibre *Poemes de tarda*, aparegut en primera edició l'any 1914, Palol escriu un tipus de poesia que podem qualificar de noucentista, malgrat que en alguns pocs poemes continuï fidel a les tècniques simbolistes.

Entre *Roses* i *Poemes de tarda*, trobem una altra obra, *Sonetos galantes*, publicada l'any 1912 en versió castellana d'Albert Quirana, que sembla ser el producte del temps que Palol, segons explica a les seves memòries, dedicà a "entatxonar literatura ensucrada"⁽¹⁾. Són sonets superficials i amanerats, intrascendents i tòpics, fruits potser d'un període de crisi, entre les dues etapes abans esmentades. Sigui com sigui, *Sonetos galantes* em sembla una obra perfectament negligible.

A més d'aquests tres llibres, cal considerar que una part important de la producció poètica de Miquel de Palol encara resta inèdita, o dispersa en els anuaris dels Jocs Florals de Girona (o de certàmens d'altres ciutats).

Alguns poemes posteriors a 1922, com "Salve" o "Oda a Girona"⁽²⁾ permetrien potser d'advertir la pos-

Dibuix d'Albert Martorell (max), 1909.

Simbolista

sibilitat d'una tercera etapa en la trajectòria del poeta, caracteritzada sobretot per la problemàtica col·lectiva i històrica que hi és plantejada. Però fins que no tinguem més elements de judici per poder-la desmentir o verificar, hem de deixar aquesta etapa "civil" en els llimbs de la hipòtesi.

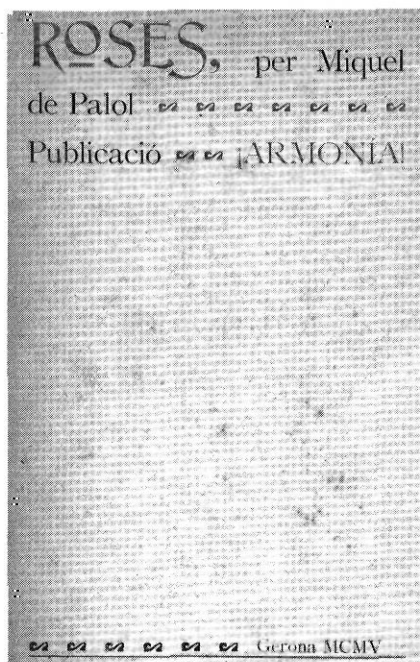
En definitiva, doncs, *Roses* i *Poemes de tarda* queden com les dues fites bàsiques en la poesia de Palol, cadascuna representativa d'un corrent determinat: el simbolisme en el cas de la primera i el noucentisme en el de la segona.

En el present estudi, ens limitarem a analitzar els trets més representatius de la poesia simbolista de Miquel de Palol, tot situant-la en el seu context en relació a la poesia catalana en general. Deixem per a una altra avinentesa l'estudi de l'obra poètica posterior.

La cruïlla de 1906

L'any 1906⁽³⁾, quan apareix *Roses*, la poesia catalana està travessant un moment extraordinàriament complex i conflictiu, en el qual diversos corrents poètics fan sentir la seva veu i pugnen per consolidar-se o per establir la seva hegemonia. Aquest encreuament de corrents, formats majoritàriament per joves inquiets i renovadors, dona al panorama poètic català un aire insòlit de vitalitat, diversitat i ebullició, entès com a símptoma de crisi i de dispersió per alguns, i per altres coma a prova de modernitat i de maduresa d'una poesia que tot just acaba de superar la fase de reconstitució i que s'obre als quatre vents plena de curiositat. D'aquesta manera, la poesia catalana perd la cohesió, la uniformitat temàtica i estilística que, a grans trets, havia mantingut durant el segle XIX, orientada i condicionada pels Jocs Florals, i passa, abans de sotmetre's a la disciplina noucentista, per aquesta breu etapa "polifònica". Tal com afirma Alexandre Plana l'any 1914, la seva generació "és la primera que es desenrotlla en una harmònica diversitat de forces"⁽⁴⁾. Si aquesta diversitat fou o no harmònica és més aviat discutible; la diversitat, com a mínim, és inqüestionable.

Al costat dels postromàntics recal·litants, declamatoris tronats, arcaïtzants i sentiments, troben tot el ventall de tendències que conviuen dins el Modernisme: la poesia personalíssima de Joan Maragall, amb els seus joves deixebles Josep Pijoan i Francesc Pujols; els parnassians, com Jeroni Zanné i Gabriel Alomar; els pre-rafaelites, entre els quals caldria destacar Alexandre de Riquer i Apelles Mestres; molt afins a aquests

Portada de "Roses", primera fita bàsica de la poesia de Palol.

Xavier Montsalvatge, amic i inspirador de Palol.

últims, finalment, tindriem el nombrós estol dels poetes simbolistes i decadents, format per Santiago Rusiñol, Guillem A. Tell, Ramon Vinyes, Pere Prat, Lluís Via, Francesc Sitjà i altres —és en aquest corrent, com veurem més endavant, on s'integrà Miquel de Palol. Una altra tendència, més preocupada per l'elegància, l'equilibri i la pulcritud formal, és la que representen els poetes mallorquins Miquel Costa i Llobera i Joan Alcover. Clourem l'inventari amb un altre grup de poetes joves (Josep Carner, Guerau de Liost, López-Picó) que ha començat a organitzar-se i a posar els fonaments d'una

estètica que ben aviat esdevindrà hegemònica i exclusivista: el Noucentisme.

En definitiva, la poesia catalana, que s'havia mantingut durant mig segle closa i impermeable a una gran part de la literatura europea del moment, coneix un període de saludable oxigenació, d'obertura, de profunda renovació. L'actitud que Palol anomena d'"indiferència pairal"⁽⁵⁾ en relació als poetes catalans del XIX, compartida per tots els joves poetes de començaments de segle, coincideix amb la veneració i idolatria que senten per determinats escriptors europeus del moment, el llenguatge i l'estil dels quals intenten, potser amb un excés de mimetisme, adaptar a la poesia catalana. Molts d'aquests joves poetes, sobretot els modernistes, es podrien reconèixer en el vers de "Le voyage" de Baudelaire: "frères qui trouvez beau tout ce qui vient de loin", (adreçat als joves assedegats de noves realitats).

Els poetes simbolistes catalans

Com hem dit anteriorment, Miquel de Palol, que té tot just 21 anys quan publica *Roses*, s'integra dins la tendència simbolista-decadent formada per una colla de joves que, seguint el camí obert durant la dècada anterior per Rusiñol i el seu cercle, experimenten una nova tècnica i un nou llenguatge per a la poesia catalana. Prenen com a models Baudelaire, Verlaine i els simbolistes "menors" de fi de segle (Verhaeren, Lorrain, Rodenbach, Samain...). En general, podem avançar que els resultats obtinguts per aquest grup no mereixen de cap manera l'oblit i la marginació a què els ha sotmès sistemàticament la crítica, potser massa influïda pels prejudicis noucentistes. Quan arribarà l'hora de reivindicar aquests poetes, amb les seves limitacions, amb les seves vacil·lacions, però també amb la seva modernitat i la seva audàcia? A partir de 1906, la majoria d'aquests poetes, com el mateix Palol, van veure's en la disjuntiva d'optar per la marginalitat i el silenci, o per la conversió a l'ortodòxia noucentista. La seva aportació a la poesia catalana, com espero demostrar en aquest estudi, és, tanmateix, remarcable.

Miquel de Palol, amarat ja de "les darreres novetats literàries estrangeres"⁽⁶⁾ que li proporcionava el seu amic Xavier Montsalvatge, membre com ell de la "petita bohèmia nocturna" gironina, entrà en contacte i es relacionà amb el grup de poetes simbolistes durant la seva estada a Barcelona l'any 1905. Alguns, com Pere Prat, Ramon Vinyes, Pere B. Tarragó i Joan Puig i Ferrater formaven part del "cercle esquerrà i inconformista" de "El Poble

Català", en el qual col·laborà el poeta gironí.

El fruit d'aquesta etapa d'iniciació és *Roses*, obra de qual podem destacar, com hem dit abans, l'intent d'assimilar a la poesia catalana una nova sensibilitat. Maragall, en una carta a Palol de l'any 1906, parla de "la forta sentor d'aquestes *Roses* de paradís baudelèrià" i confessa que la lectura de l'obra l'ha deixat "en una fonda i dolça rêverie"⁽⁷⁾.

Els símbols

Quin són els trets bàsics de la poesia simbolista? Com podem definir-la? podríem dir, arriscant-nos a la simplificació excessiva que comporten les definicions, que el poeta simbolista intenta, més que expressar els seus sentiments, suggerir-los, és a dir, crear en el lector, mitjançant uns mecanismes determinats, un estat d'ànim equivalent al del poeta. Dit d'una altra manera, el poeta, d'una manera indirecta, comunica els seus sentiments a través de les seves sensacions. Així, els poemes són sovint jocs de sensacions diverses i entremesclades que

tenen la missió de suscitar en l'ànima del lector aquells vagues sentiments de llangor i de nostàlgia en els quals, el poeta sembla complaure's voluptuosament fins a l'embraguesa.

La indeterminació d'aquesta tristesa malaltissa, conreada sistemàticament pel poeta sense subordinar-la a unes causes concretes (com faria un romàntic, per exemple), fan pensar en una mena de nostàlgia consubstancial a l'esperit del poeta, no provocada per cap circumstància externa convencional i lògica. Es aquella nostàlgia metafísica que provoca en el poeta els sentiments d'exili i d'enyor d'un més enllà pressentit, d'una realitat absoluta de la qual són signes reveladors alguns elements de la vida quotidiana que el poeta incorpora a la seva poesia. D'aquí l'ús sistemàtic dels símbols, d'aquests mots que designen elements de la realitat i que prenen de sobte una projecció transcendent i esdevenen reveladors de l'absolut perdut i enyorat, de l'antiga pàtria de l'ànima —sense cap connotació religiosa, malgrat les aparents afinitats que hi puguem descobrir.

Miquel de Palol utilitza amb freqüència aquest recurs fonamental. Molts dels seus símbols estan relacionats amb impressions sensorials diverses. Així, repeteix el símbol de les roses que donen títol a l'obra, nascudes "entre somnis" i que revelen amb la seva flaire "un cel ignorat" (ACOMPANYANT-LES). Un altre element simbòlic que trobem en la seva poesia, aquesta vegada lligat a una sensació auditiva, és el de la música d'orgue, de piano i, sobretot, de violí: en el poema PARLAMENT ens parla d'una nena i un violinista cec que, "al compàs planyívol del vell violí", van pel món

"escampant un rastre de llum i
[cançons
de llums d'altres astres, de cants
[d'altres mons".

Altres vegades el símbol pot relacionar-se amb sensacions visuals:

"Jo estimo els teus ulls clars
que em parlen silenciosos
dels blancs canals de Mars" (A
[ELSA)

Crec que aquests tres exemples són prou il·lustratius de l'ús del símbol per part de Miquel de Palol. La seva finalitat consisteix a arrencar, amb aquest llenguatge misteriós, una mica del "misteri pregon" que dorm dins de les coses, la descoberta del qual constitueix "l'anhel interminable" (poema XXXVI) de la poesia simbolista.

Destaquem, per la seva significació dins el corrent simbolista, altres símbols utilitzats a *Roses*: l'atzur, la Nit, el cigne, la pluja, la lluna, el sortidor...

El paper de l'adjectiu

A més de l'ús del símbol, un altre factor que contribueix a donar un to característic a la poesia simbolista és l'adjectivació apagada i trista, amb la qual el poeta pretén de reforçar l'atmosfera melangiosa i difuminada del poema; potser la frontera entre simbolistes i decadents, si n'hi ha alguna, rau en l'ús o l'abús d'aquesta mena d'adjectius. En l'obra de Miquel de Palol en trobem una colla que ens pot servir de mostra: "tremolós", "pàlid", "exsangüè", "autumnal", "crepuscular", "gris", "trist", "vaporós", "boirós", "planyívol", "misteriós", "voluptuós", etc...

Com a bon poeta simbolista, però, Palol no es limita als adjectius d'aquest registre, sinó que sovint també fa servir els adjectius cromàtics, amb els quals la seva poesia perd la seva tonalitat predominant, grisa i boirosa, per inundar-se de colors diversos. Així, trobem la cambra "blau-rosa"; la dona d'ulls "glaucs"; capitells de claustre que, "amb les clapetes de sol filtrades dels llorers", prenen un to "groc-clar",

Jardins oblidats

Aquest poema, amb el qual Miquel de Palol guanyà la Flor Natural dels Jocs Florals de Girona de l'any 1916, és una bona mostra de la pervivència de determinats temes i procediments simbolistes presents —esporàdicament— en l'etapa noucentista del poeta gironí. La mateixa significació tindrien alguns sonets inclosos a *Poemes de tarda*, com "Núvols", "Sonatina", "Tardes melancòliques", "Sentint-la interpretar a Bach", "Autumnals", "Nostàlgia", de títol prou indicatiu.

*Hi ha un vell jardí vora la Seu
fet de misteri i poesia,
sense un ocell, sense una veu,
que ha captivat l'ànima mia.*

*Es un jardí esponjós i humit,
florit de moltes i gencianes,
d'un dolç silenci, deixondit
per l'aleteig de les campanes*

*—d'eixes campanes de ciutat
pies, ingènues, infantines
que deixen pols de claredat
sobre els jardins i les ruïnes.*

*El seu suau arçament
de l'alta torre que el resguarda
sembla aturat eternament
per la patina de la tarda.*

*Hi ha un brollador que vessa atzur
damunt l'adarga d'un sepulcre;
hi ha un banc de marbre, vora un mur
de boix florit, tallat i pulcre.*

*Hi ha un vell xiprer assoleiat
lligat de roses mig badades
que sembla alçar-se enamorat
dels matifocs de les teulades.*

*Allí les flors, les pobres flors,
prenen colors de seda antiga;
els arbres tenen esllangors
d'abatiment i de fatiga.*

*Hi ha la tristesa del passat
que va marcint totes les coses:
eures d'acer i soledat,
camins d'oblit vorats de roses*

*on l'hora pura de l'amor
sent la inquietud d'una mirada,
dolça i serena de dolor,
d'alguna pàlida enclaustrada.*

*Jardí otomnal, vas de perfum,
que recollint com una ofrena
la tremolor d'un raig de llum
tota una casa n'enllumena,*

*humil, petita, monacal,
de cambres blanques i oloroses,
on sobre un gòtic finestral
ple de glicines i de roses,*

*i on a l'encant d'un vell retrat,
pàlid i mort, d'una donzella,
hi ha el vell harmònim, evocat
per una mà trèmula i vella...*

*Sé un vell jardí vora la Seu
que ha captivat l'ànima mia
—sense un aucell, sense una veu—,
jardí d'encant i poesia.*

Pintura de Joan B. Corominas, 1918.

Simbolista

etc. Sovint, l'adjectiu cromàtic s'associa a elements que lògicament no el poden admetre i aleshores es produeix el xoc sensorial, molt efectiu poèticament, que la preceptiva anomena sinestèsia i que fou profusament utilitzat pels simbolistes en la seva pràctica d'acolorir-ho tot: Palol ens parla de cignes que volen "pel silenci gris"; de cambres plenes de "llum blava"; de l'Amor, "enigma blau"; de les "ànimes blanques"; d'un blanc somriure de flor d'ametller"; d'uns "ulls rosats"; de l'ànima, "tota ella blavor"; d'un "riure clar", etc.

En el poema ACOMPANYANT-LES, el poeta intenta, mitjançant la sinestèsia, al visualització del perfum de les roses, seguint potser l'exemple del poema "Harmonie du soir", de Baudelaire:

"La flaire tota del seu calze blau,
en aleteig suau,
com un boira al meu entorn
[fluctuava,
i amb son encens d'atzur
emprentava al meu ser records de
[Tu".

Algunes vegades –poques– utilitzava sinestèsies no cromàtiques. Podem citar com exemple aquest versos del poema PROVINCIANA:

"Les hores cauen lentament,
[sonores.
–Oh, quin *so de record* tenen les
[hores!"

El marc

També l'emmarcament que Palol dona als seus poemes és un element determinat a l'hora de fixar-ne el to. Els poetes simbolistes, com els romàntics, tenen predilecció pels ambients foscos i solitaris. Palol troba en els "carrers grisos" de la seva ciutat un marc ideal:

"Jo estimo sobretot la visió bruna
de la meua ciutat al clar de lluna,
quan a vora del riu pren la patina
de cosa mitgeval i florentina"
(VISIONARI)

També utilitza com a marc els ambients crepusculars o nocturns, els paisatges boirosos, els jardins –amb tota la seva càrrega simbòlica–, els claustres on es passegen les monges virginals, pressentint potser "dintre les tombes closes / a l'ànima germana que no han trobat pel món" (LES TOMBES DEL VELL CLAUSTRE).

O bé sòrdid café des d'on els bohemis escolten la pluja:

"Un bar melangiós al fons del
[boulevard:

rera els cristalls grisencs les testes
[difumades
de dos, tres vagabonds qui
[escolten el plorar
de les tardes d'hivern, de pluges
[desmaiades" (INTERIOR)

Finalment, destacaria també els marcs interiors, la cambra on es desperta la verge plena de sensualitat ("i s'han badat com dugues roses / mos tebis pits, calladament" (CANT DE LES VERGES), o el saló perfumat que Palol descriu en els versos següents, en els quals hi podem trobar un d'aquells jocs de sensacions mesclades que buscaven sempre els simbolistes:

"Lentament nevava sobre de les
[coses;
els verns colpejaven les finestres
[closes
del saló on morien les darreres
[roses" (HIVERNAL)

"De la musique avant toute chose" (Verlaine)

Un altre element important, i més tenint en compte que la poesia catalana està a punt de caure sota l'imperi del sonet i de la intransigència formal, és la riquesa i la diversitat mètrica dels poemes de Palol. Només cinc dels 36 poemes del llibre són sonets; la resta

presenta una variada gamma de combinacions i ritmes, amb els quals Palol aconsegueix moltes vegades accentuar la musicalitat i la fluïdesa del vers català. Com a mostra podríem citar aquests versos del poema A ELSA, un petit madrigal deliciós, on combina hexasil·labs, decasil·labs i alexandrins obtenint una musicalitat dolça i suggestiva, reforçada per l'al·literació de la vocal i:

"Elsa, petita amiga:
pel finestral, obert dessorre del
[jardí,
una flaire de roses invisibles
arriba fins a mi".

Un altre poema reeixit en aquest aspecte seria el que porta per títol SONATINA, del qual en citem un fragment en què predominen els versos de tres síl·labes contrapuntats eficaçment amb algun heptasil·lab:

"Una nota,
trista nota
indecisa,
vibra i flota
per l'espai:
una nota
inquietadora
d'un violoncel que plora
lluny, molt lluny.

La nit quieta,
la nit quieta
el jardí neva de llum
—el jardí florit de roses,
i una fantasma divina
dansa i flota
en el perfum".

Aquest ús de la polimetria no l'hem de confondre amb la descurança formal. Els versos de Palol són, des d'un punt de vista acadèmic, en general correctes, malgrat la seva tendència a la sinèresi. Si combina metres diferents seria més aviat per evitar la rigidesa excessiva i la uniformitat que predominarà en la poesia catalana —i en la seva pròpia— a partir de 1906.

També en el camp de la rima es permeté alguna audàcia. L'esmentat poema "A ELSA" ens podria tornar a servir novament d'exemple. Hi trobem les rimes, potser no del tot correctes, de "descret" amb "Goethe" i "minuet"; més endavant, "dubtar" rima amb "boudoir".

Un nou llenguatge

Palol, com el seus companys simbolistes, no solament intentava crear o introduir una nova sensibilitat poètica, sinó que s'esforçà a dur a terme una empresa àrdua i delicadíssima: la fixació d'un nou llenguatge poètic. Evidentment, els simbolistes no podien conformar-se amb el llegat de Verdaguer, que havia servit de model durant les últimes dècades, sinó que necessitaven una llengua més adequada per captar el matís, per il·luminar l'inconegut. En parlar de l'adjectivació

simbolista ja hem vist una part essencial d'aquest projecte —no va passar d'això— simbolista. Un altre component important ve donat pels gal·licismes, que Palol incorpora de vegades una mica irreflexivament al seu lèxic: ja hem vist el cas de "boudoir" i "bulevard"; altres exemples serien "longues" sales, cabell "blond", "Mars" —per Mart—, etc... Finalment esmentarem també algunes solucions lèxiques que podríem considerar neologismes: "directòric", "crepuscal", "somniaud", "fructit", "aurifluent", etc.) La delicada i pacient empresa de renovar un llenguatge poètic va quedar interrompuda, no cal dir-ho, per la ràpida imposició del Noucentisme dom a corrent hegemònic. I serà Carner, en nom d'aquest moviment, qui elaborarà, amb uns altres criteris i una altra finalitat, el llenguatge poètic que, amb més o més fidelitat, van prendre com a model la majoria de poetes catalans fins a la postguerra.

Consideració final

No hem de confondre —com van fer els noucentistes— la poesia simbolista amb la romàntica pel sol fet que totes dues transmeten uns sentiments similars i comparteixen els mateixos marcs. Segurament els noucentistes van difondre aquest error perquè d'aquesta manera identificaven amb un corrent finiquitat una poesia que, en el fons, partia d'una concepció del fet poètic molt més moderna i potencialment fructífera que no la seva. Sigui com sigui, la realitat és que el grup de poetes simbolistes catalans, i entre ells Palol, foren progressivament ignorats a partir de 1906 i acabaren passant de la marginació a la marginalitat. Miquel de Palol, en dona testimoni quan escriu, a propòsit de *Roses*, que "l'altre sector (al·lusió als noucentistes) el va condemnar amb el seu silenci"⁽⁸⁾. La veritat és que els noucentistes tingueren prou força i prou mitjans per anihilar qualsevol competència, mentre que els simbolistes, en molts casos, no van tenir prou energia ni per constituir-se en grup resistencial. Senzillament, van abandonar la partida. Miquel de Palol seria un bon exemple d'aquesta actitud: "A mi, els fracassos m'acovardeixen", no sé sobreposar-me i continuar, abandono, i així vaig fer-ho"⁽⁹⁾. Així, la poesia catalana, que durant uns anys s'havia diversificat i multiplicat d'una manera desordenada però prodigiosa, torna a mare i forma de nou un sol corrent sota els dictats d'Eugeni d'Ors i l'exemple de Josep Carner (el qual, paradoxalment, descobrirà quinze anys més tard les exel·lències de la poesia simbolista i n'aplicarà les seves tècniques en alguns dels seus millors poemes de maduresa).

NOTES:

- 1) Miquel de Palol, *Girona i jo*, Ed. Pòrtic, 1972, p. 182.
- 2) Ambdós reproduïts al nº 504 (Nadal 1977) de la revista *Presència*.
- 3) En la primera pàgina, del llibre, consta com a data de la seva publicació l'any 1906. En la següent, però, hi trobem, en xifres romanes, l'any 1905. On és l'error? Malgrat que tots els articles i ressenyes que he consultat donen com a bona la segona part, jo m'inclinaria a creure que el llibre fou publicat l'any 1906. M'ho fa pensar així la circumstància que la carta en què Maragall comenta el llibre a Palol, després d'haver-lo rebut i llegit recentment, porta la data de 17 de novembre de 1906. Considera força improbable que Palol, que havia estat presentat a Maragall l'any 1905 per Joan Puig i Ferrater, esperés més d'un any a fer-li arribar el llibre en qüestió.
- 4) Alexandre Plana, *Antologia de poetes catalans moderns*, B, 1914, p. XX.
- 5) Miquel de Palol, *Girona i jo*, p. 89.
- 6) *Ibid.*, p. 103.
- 7) Carta reproduïda a *Serra d'Or*, nº 115, ps. 56 i 57.
- 8) Miquel de Palol, *Girona i jo*, p. 106.
- 9) *Ibid.*, p. 244.